

HEKİM VE HEMŞİRELERİN EMZİRME KONUSUNDAKİ BİLGİ VE TUTUMLARI

KNOWLEDGE AND ATTITUDES OF PHYSICIANS AND NURSES ABOUT BREASTFEEDING

Murat D. Çekin¹, Leyla Köksal²

Özet

WHO ve UNICEF tarafından doğru emzirmeyi yaymak için yürütülen çalışmalar ve Türkiye'nin bu yönde benimsediği sağlık politikası doğrultusunda, İstanbul Maltepe'de sağlık ocakları ile ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezi'nde çalışan 73 hekim, hemşire ve tıbbi teknologa açık uçlu 33 soruluk bir anket uyguladık ve süt çocuğunun emzirilmesi konusundaki bilgi ve tutumlarını tespit ettik. Anket sonuçları, süt çocuğunun emzirilmesi konusundaki gelişmeler ışığında değerlendirildiğinde, emzirmenin yaygınlaşmasında sağlık çalışanlarının eğitiminin önemini vurgulamaktadır.

Anahtar sözcükler: Emzirme, WHO/UNICEF kararları, hekim ve hemşire tutumları

Summary

Parallel to the initiatives of WHO and UNICEF, and Turkey's health policy for breastfeeding, we prepared a questionnaire consisting of 33 open-ended questions that covered attitudes of physicians and nurses towards breastfeeding and applied this questionnaire to 73 physicians and nurses working in Maltepe, a district of İstanbul. The results, evaluated in the light of recent development on breastfeeding, emphasize the importance of education of 'health workers'.

Key words: Breastfeeding, WHO/UNICEF initiatives, physicians' and nurses' attitudes

Giriş

WHO ve UNICEF 1980 sonrasında emzirme konusunda önemli bir yol alınmasına önayak oldular. Ancak alınması gereken mesafenin daha büyük olduğu kuşkusuzdur.

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de emzirmenin seyrini belirlemede sağlık çalışanları önemli rol oynamaktadır. Hedef, bütün sağlık kurumlarını ve sağlık çalışanlarını 'bebek dostu' yapmak olmalıdır.

Bu çalışmada bir hekim/hemşire grubunu örnek seçerek emzirme konusundaki bilgi ve tutumlarını değerlendirdik.

Yöntem

Araştırmanın saha çalışması kısmı, İstanbul Maltepe İlçesi Sağlık Grup Başkanlığı'na bağlı 10 sağlık ocağı ile 1 ana-çocuk sağlığı ve aile planlaması merkezinde çalış-

ılan sağlık personeline bir anket uygulanması suretiyle gerçekleştirildi.

Ankette açık uçlu 33 soru soruldu. Bilgi ve tutumların ifade edilmesini kolaylaştırmak açısından anket formuna isim yazılmaması istendi. Ankete katılanlardan bilgileriyle uygulamalarının farklılaştığı durumları belirtmeleri istendiği halde, bu yönde bir kayda rastlanmadı.

Bulgular

Anket uygulanan 73 kişinin dağılımı şöyledir:

- 1 sağlık okulu mezunu hemşire
- 25 sağlık meslek lisesi mezunu hemşire
- 14 sağlık meslek yüksek okulu mezunu hemşire
- 4 sağlık eğitim enstitüsü mezunu tıbbi teknolog
- 28 pratisyen hekim
- 1 kişi çocuk hastalıkları uzmanı hekim

¹⁾ Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, Aile Hekimliği Uzmanı, Yard. Doç. Dr.

²⁾ Marmara Üniversitesi Sağlık Eğitim Fakültesi, Yüksek Hemşire, Öğretim Görevlisi

Bu kişilerin en kıdemlisi 1964 mezunu, en kıdemsizi 1998 mezunudur. 73 kişinin 60'ı kadın, 13'ü erkektir. 38 kişinin 1 çocuğu, 15 kişinin 2 çocuğu, 2 kişinin 3 çocuğu vardır. 18 kişi çocuk sahibi değildir.

Değerlendirme ankete katılanların mezuniyetleri, çalışma süreleri, cinsiyetleri ve çocuk sayılarından bağımsız olarak yapıldı. Bu değişkenlere göre değerlendirme ayrı bir çalışmanın konusudur. Ankete verilen cevaplar yüzdeler halinde hesaplandı. Soruların cevaplanmaması cevabın bilinmediği şeklinde yorumlandı; ancak cevap-sız bırakılan soruların yüzdeleri ayrıca belirtilmedi.

1. Normal yolla doğan bebeği doğumdan, sezaryenla doğan bebeği anne kendine geldikten ne kadar sonra anneye verirsiniz?

- % 80.8 hemen
- % 9.5 1-2 saat içinde
- % 2.7 1-2 gün içinde
- % 8.2 sezaryenla doğan bebeği -anne kendine gelse de- daha geç

2. Yenidoğan bebeğin hastanede bebek bakım odasında mı, annesiyle aynı odada mı tutulmasını tercih edersiniz?

- % 71.2 annesiyle aynı odada
- % 24.7 hijyen ve iyi bakılma açısından bebek bakım odasında

3. Doğum sonrasında bebeğe anne sütü dışında sıvı verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

- % 74.0 verilmemeli
- % 9.6 su verilir
- % 5.4 şekerli sıvı verilir
- % 5.5 anne sütü yetersizse su ya da şekerli sıvı verilir

4. Emzirmeden önceki ve sonraki meme temizliği hakkında anneye ne tavsiye edersiniz?

- % 4.1 annenin sütüyle temizlenmeli
- % 41.1 temiz ya da kaynayıp ılımış su ile temizlenmeli
- % 15.1 sabunlu su ile temizlenip durulanmalı
- % 26.0 karbonatlı su ile temizlenmeli
- % 2.7 temiz kuru gazlı bez ile temizlenmeli
- % 1.4 günlük duş yeterli

5. a. Anneye emzirirken memesini ve bebeğini nasıl tutmasını söylersiniz?

- % 52.1 bebeğin, memebaşını areola ile birlikte emmesini sağlayarak
- % 35.6 bebeğe, memebaşını parmaklar arasında sıkıştırıp vererek

b. Bebeğin erken yanaklarının içeri çökmesini ve emme sesi çıkarmasını nasıl yorumlarsınız?

- % 31.5 iyi ememiyor ya da burnu tıkalı

% 28.8 süt yetersiz

% 4.1 çok acıkmış

% 24.6 iyi emiyor

6. Anneye yenidoğan bebeğini gündüz ve gece ne sıklıkla emzirmesini söylersiniz?

- % 56.2 ağladığında, her istediğinde
- % 2.7 gündüz ağladığında, gece belirli bir düzenle
- % 19.2 gündüz ve gece belirli bir düzenle
- % 12.3 gündüz farklı, gece farklı bir düzenle
- % 8.2 sık sık

7.a. Anneye bebeği her seferinde ne kadar emzirmesini söylersiniz?

- % 28.8 doyup kendi bırakana kadar
- % 43.8 en az ile en fazla arasında belirli bir süre
- % 19.2 her iki memeden belirli bir süre
- % 4.1 büyümesiyle orantılı arttırarak önce bir meme, sonra iki meme boşalana kadar

b. Anneye meme değişimi konusunda nasıl bir düzen önerirsiniz?

- % 30.1 her seferinde son bırakılan memeyi önce emzirmek
- % 42.5 her seferinde diğer memeyi önce emzirmek
- % 20.5 her seferinde her iki memeden belirli bir süre emzirmek

8.a. Yenidoğan bebeğe emzirme sonrasında su verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?

- % 32.9 verilmez
- % 39.7 verilir

b. Yenidoğan sarılığında bebeğin nasıl beslenmesini öneriyorsunuz?

- % 74.0 yalnız emzirme
- % 4.1 bol su
- % 9.6 şekerli su
- % 1.4 yağsız mama
- % 1.4 serum
- % 1.4 emzirmeyi azaltma

c. Ek gıdaya geçmeden önceki devrede sıcak havada bebeğin nasıl beslenmesini öneriyorsunuz?

- % 20.5 yalnız anne sütü
- % 42.5 su, meyve suyu ve ayran
- % 15.1 diğer gıdalar

9. Emziren annenin meme başında hangi sebeplerle yara ve ağrı olduğunu düşünüyorsunuz?

- % 15.1 bebeğin memeyi iyi emmemesi
- % 4.1 gereksiz meme başı temizliği
- % 12.4 emmeye bağlı hasar
- % 67.0 hijyen eksikliği ve enfeksiyon

10. Memesinde mastit gelişen anneye ne tavsiye edersiniz?

- % 28.8 emzirmeye devam etsin
- % 2.7 emzirmesin ama sütünü sağıp versin
- % 15.1 emzirmeyi kessin
- % 38.4 emzirmeyi kessin ve sütünü sağıp atsın

11. Bebeğin ek gıdaya geçmeden yalnızca anne sütü ile ne kadar beslenmesini tavsiye edersiniz?

- % 4.1 3 ay
- % 28.8 4 ay
- % 23.3 4-6 ay
- % 4.1 5 ay
- % 32.9 6 ay
- % 2.8 9-12 ay

12.a. Ek gıdaya geçmeden önceki devrede bebeğe ane sütü dışında ne tür gıdalar veririrsiniz?

- % 38.4 yalnız anne sütü
- % 4.1 su
- % 23.3 su, meyve suyu
- % 13.6 su, meyve suyu, inek sütü, hazır mama
- % 19.1 su, meyve suyu, sebze çorbası, sıvı gıdalar, meyve-patates püresi, mısır-niştasta-pirinç unu, yoğurt

b. Ek gıdaya geçmeden önceki devrede bebeğe hangi vitamin ve minerallerin verilmesini tavsiye edersiniz?

- % 5.5 hiç biri
- % 50.7 D vitamini
- % 16.4 D vitamini ile birlikte ya demir, ya flor, ya da kalsiyum
- % 19.1 vitaminler ve mineraller

13.a Emzirilen bebeğe ne zaman yalancı meme, emzik verilmesini tavsiye edersiniz?

- % 75.3 verilmemeli
- % 12.2 doğduğundan itibaren verilebilir
- % 8.3 2., 3., 4., 5., 6., 7. ya da 8. aydan itibaren verilebilir

b. Annesini ememeyen bebeğin kap-kaşık mı, biberon mu kullanılarak beslenmesini tavsiye edersiniz?

- % 57.5 kap-kaşık kullanılarak
- % 41.1 biberonla

14.a. Prematüre doğum yapmış anneye bebeğini nasıl beslemesini tavsiye edersiniz?

- % 71.2 emzirerek
- % 17.8 hazır mama ile takviye ederek

b. Çoğul doğum yapmış anneye bebeklerini nasıl beslemesini söylersiniz?

- % 17.8 emzirerek
- % 56.2 hazır mama veya inek sütüyle takviye ederek

15.a. Anneye toplam ne kadar süre emzirmenin daha uygun olduğunu söylersiniz?

- % 5.5 bebek istediği sürece
- % 12.3 5-8 ay
- % 11.0 9 ay
- % 20.6 10-12 ay
- % 8.2 14-24 ay

b. Bebeğini emzirmeyi erken bırakan anne tekrar emzirmeye başlamak isterse ne tavsiye edersiniz?

- % 32.9 emzirmesini
- % 2.7 bebek 12-18 aydan küçükse emzirmesini
- % 15.1 emzirmemesini

16. HIV taşıyan, oral kontraseptif kullanan ya da gebe kalmış anneye emzirme konusunda ne tavsiye edersiniz?

- % 4.1 üç durumda da emzirebilir
- % 5.4 HIV taşıyan anne emzirebilir
- % 10.8 uygun oral kontraseptif kullanan anne emzirebilir
- % 1.4 gebe kalmış anne emzirebilir
- % 55.4 üç durumda da emziremez

17. Emzirmeyle doğum kontrolunun doğum kontrol yöntemleri içinde ne oranda payı olduğunu düşünüyorsunuz?

- % 8.1 önemli oranda
- % 58.1 önemsiz oranda
- % 16.2 şartlara bağlı

18. Uzun süre emzirmenin bebek sağlığını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

- % 35.6 iyi yönde
- % 24.7 kötü yönde

19. Uzun süre emzirmenin anne sağlığını nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?

- % 30.1 iyi yönde
- % 24.7 kötü yönde

20. Anne sütüne en iyi alternatifin ne olduğunu düşünüyorsunuz?

- % 2.7 bağış süt
- % 58.9 hazır mama
- % 5.5 inek sütü, keçi sütü, eşek sütü
- % 6.8 hazır mama ve inek sütü

21. Belirli mama markalarını tercih ediyorsanız neden?

- % 16.4 anne sütüne yakın, demirle

güçlendirilmiş, tadı güzel ve bebek sevdiği için

% 4.1 tanıdığım için

% 18.9 tercihim yok

22.a. Kurumunuzda gebelerin ve bebek annelerinin göreceği resimler, okuyacağı broşürler, kullanacağı araç-gereçler ve alacağı promosyon ürünleriyle ilgili neye dikkat edersiniz?

% 4.1 üzerinde hazır mama reklamı olmamasına

% 6.8 emzirmeye özendirmesine

% 69.9 diğer

b. Kurumunuzda mama pazarlama elemanlarının gebeler ve bebek anneleriyle teması oluyor mu?

% 41.1 olmuyor

% 39.7 oluyor ya da olmasına çalışıyoruz

c. Kurumunuza ücretsiz veya düşük ücretle mama ya da mama numunesi temin ediyor musunuz?

% 20.5 etmiyor

% 58.9 ediyor ya da etmeye çalışıyoruz

23. 'Bebek dostu hastane' kavramından ne anlıyorsunuz?

% 5.5 emzirme yönünde somut tedbirler alan hastahane

% 17.8 emzirmeyi teşvik eden hastahane

% 76.7 diğer

Yorum

Anket sorularına verilen cevaplar, 'Emzirme konusunda gelişmeler' isimli makaleyle karşılaştırılabilir.

Araştırmalar emzirmenin seyrini belirlemede sağlık çalışanlarının önemli rol oynadığını göstermektedir.¹ Türkiye'de de durum farklı değildir.² Yıllar içinde sağlık çalışanlarına verilen eğitimin sonuçlarının değiştirilmesi zor olmaktadır. Ayrıca zamanında 'eğitilmiş' anneler şimdi büyükanne olarak kızları ve gelinlerine, bugün doğru kabul etmediğimiz bilgi ve tutumları iletmektedirler.³

Günümüzde hekim, hemşire ve ebe eğitimi, doğal 'sağlık potansiyelini' kullanmak konusunda yeterli donanımı vermemektedir. Bu durum, insanın, doğum öncesinden başlayarak gereksiz ve zararlı tıbbî girişimlere tâbi olmasına yolaçmaktadır. Süt çocuğunun yanlış beslenmesi tıbbın bu 'iyatrojenik' etkisine bir örnektir.

Emzirme gündemimizden düşmeyen bir konu olmalıdır.

Kaynaklar

1. Guerrero ML, Morrow RC, Calva JJ ve ark. Rapid ethnographic assessment of breastfeeding practices in periurban Mexico City. *Bull of the World Health Organ* 1999; 77: 323-30.
2. Ungan M, Ungan H, Alpay E. Annelerin emzirmenin faydaları hakkında bilgileri ve bilgi kaynaklarının değerlendirilmesi. *Aile Hekimi* 1995; 1: 20-6.
3. Özgür S. Konuşma metni. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi, Anne Sütü özel sayısı* 1991; 34(4): 273-4.

Geliş tarihi: 02. 03. 1999

Kabul tarihi: 15. 04. 1999

İletişim adresi:

Yard. Doç. Dr. Murat D. Çekin
Tel: (0216) 399 93 84 - 363 80 86
Faks: (0216) 399 62 42
e-posta: mcekin@atlas.net.tr